

Thema Zingeving & Waarden – Eindopdracht

Gertjan Vis, 2079972

Opengesneden

Zes maanden en negen maanden oud, opengesneden. Twee baby's en een 54-jarige leidster komen gruwelijk om het leven. Het is een regenachtige vrijdagmorgen, 23 januari 2009, in Sint-Gillis-Bij-Dendermonde. Een man dringt binnen bij kinderdagverblijf Fabeltjesland. Hij komt op de babyafdeling en begint om zich heen te maaien met een mes. Gewonde, met bloed besmeurde baby's en peuters kunnen zich niet verweren, snappen niet wat er gebeurt, er is paniek. Een andere crècheleidster en nog eens tien baby's raken gewond. Sommigen ernstig, getekend voor het leven. De man verdwijnt op de fiets. Niet veel later wordt hij opgepakt.

Al vrij snel wordt de identiteit van de man bekend. Het gaat om de 20-jarige Kim de G. Eigenlijk is het nog niet eens een man te noemen, het gaat om een jongen. De dag na de steekpartij kijken we hem in de ogen, er komt een foto vrij. Zwart-wit, hij kijkt recht in de lens. Lang donker haar, het hangt voor zijn linkeroog. De G. staat voor De Gelder. Wat bezielde de 20-jarige jongen die ochtend? Waarom fietste hij naar het kinderdagverblijf, waarom takelde hij baby's toe met een mes? Via zijn advocaat spreekt Kim, hij zegt zich niets te kunnen herinneren.

De moordenaar krijgt een naam en een gezicht, er wordt steeds meer bekend over zijn leven. Zo woont hij in Sinaai-Waas, een dorpje vlakbij Sint-Niklaas, even ten noorden van Dendermonde. In zijn puberjaren zou Kim een zware depressie gehad hebben, zijn ouders wilden hem laten opnemen in een psychiatrische kliniek. Zo ver kwam het niet. En dan wordt hij ook nog eens verdacht van de moord op een 73-jarige vrouw in Beveren. Dat zou exact een week voor het bloedbad op het kinderdagverblijf zijn gebeurd. Kim lijkt ziek, ernstig ziek.

Tragisch

Een tragische gebeurtenis, die nog lang wordt herinnerd. Vele vragen zullen blijven bestaan. Wat opvalt is dat de verdachte al snel een identiteit krijgt. Zijn naam en leeftijd worden bekend en ook wordt zijn gezicht getoond aan de buitenwereld. Daarnaast worden er details bekend over de slachtoffers. De 54-jarige leidster krijgt een gezicht en een volledige naam. Ook de baby'tjes krijgen een naam en een leeftijd, al spreek je van maanden en niet van jaren. Enkele dagen later wordt De Gelder verdacht van de moord op een 73-jarige vrouw. Ook zij krijgt een gezicht, een naam, leeftijd en woonplaats. Via de media krijgt de buitenwereld heel veel te weten, maar hoe moeten de media hier mee om gaan? Moet alles bekend worden, over zowel de verdachte als de slachtoffers? Of moeten ze in dit geval meer terughoudend zijn?

Richtlijnen

In de journalistieke literatuur zijn richtlijnen terug te vinden die aangeven hoe de media behoren om te gaan met de privacy van verdachten en veroordeelden. Huub Evers is docent Media-ethiek aan de Hogeschool voor Journalistiek in Tilburg. In zijn boek *Media-ethiek* is te lezen dat journalisten in kleinere zaken, die niet veel aandacht krijgen van het grote publiek, zeer terughoudend zijn. Maar in de grote geruchtmakende zaken worden de betrokkenen met naam en toenaam genoemd. Journalisten

doen dat, omdat ze vinden dat een bericht zoveel mogelijk feiten moet bevatten. Daarmee wordt volgens hen de betrouwbaarheid van hun werk groter. De journalisten redeneren verder dat ze aan het publiek een zo volledig mogelijke berichtgeving zijn verschuldigd.¹

In het geval van Kim de Gelder hebben de media bovenstaande richtlijnen gevolgd. Zonder twijfel gaat het om een geruchtmakende zaak. De berichtgeving is uiterst gedetailleerd, allerlei feiten over het leven van Kim wordt door de pers aan de oppervlakte gebracht. Ook zijn uiterlijk is wereldwijd bekend. Het publiek wordt zo volledig mogelijk bericht door de media, precies zoals het hoort, zo redeneert de journalist.

Paginagroot

De berichtgeving rond de verdachte zal grote invloed hebben op de directe familie van hem. Vader en moeder De Gelder zien hun zoon paginagroot afgedrukt in alle kranten. Zoonlief staart hen aan via de televisie. Welke invloed heeft deze berichtgeving op hen, welke gedachten gaan er in hun hoofd om? Hoe worden zij er op aangekeken door hun vrienden, burens en verdere familie. Worden ze gezien als oorzaak? Hebben zij gefaald in de opvoeding van hun zoon? De daden van hun zoon hebben grote invloed op hen, niet alleen nu, maar ook voor de toekomst. Zij hebben geen controle over de berichtgeving, ze krijgen het allemaal naar zich toe geslingerd.

Meningen

En niet alleen de ouders merken de gevolgen. Journalisten gaan wroeten in de omgeving van Kim. Zijn huis wordt opgezocht, burens worden vragen gesteld. Ex-collega's, oud-klasgenoten, vage kennissen; iedereen heeft een mening over Kim. Is dit ook het werk van de journalist? Heeft het publiek ook recht op deze informatie? Of wordt hier de grens opgezocht en wellicht overschreden? Hoever kan een journalist graven in de privé-situatie van Kim en dit ook publiceren? Dienen ze het publiek hiermee, is er vraag naar?

Tot op zekere hoogte is het publiek hongerig naar informatie en sensatiebelust. Ik denk dat het publiek een beeld wil hebben van het 'kwaad'. Bij deze crèchemoorden zijn veel vragen ontstaan, het publiek verdient ook antwoord op de meeste vragen. De gebeurtenis moet worden verwerkt, een plaats krijgen in de samenleving. De mensen willen het geheel een beetje begrijpen. Kim wordt door de berichtgeving aan de publieke schandpaal genageld, dit roept wellicht ook wel een gevoel van rechtvaardigheid op en veiligheid op. Mensen hebben bevestiging dat de verdachte is opgepakt, het beest loopt niet meer vrij rond.

De zwart-witfoto van Kim is een icoon. Zie daar, een stille, in zichzelf gekeerde jongen, een glimlach speelt om zijn lippen. Hij staart de lens in, waar denkt hij aan? Diegene die de foto ziet weet direct welk verhaal hier bij hoort. Dit is geen gewone jongen. Dit is Kim, de babyslachter van Dendermonde.

Slachtoffers

Het noemen van de identiteit van de verdachte of veroordeelde doet al veel stof opwaaien en heeft gevolgen voor veel mensen. Maar in deze zaak is niet alleen bekend wie Kim is, ook zijn vier slachtoffers hebben een naam en een gezicht gekregen.

¹ Evers, H. (2002) *Media-ethiek*. Blz. 108

In het geval van slachtoffers en nabestaanden kent de journalistiek ook richtlijnen. Zo worden journalisten geacht verstandig om te gaan met persoonlijke gegevens die ze krijgen van politie of anderen. Slachtoffers en nabestaanden staan niet te springen om met foto, naam en toenaam op televisie of in de krant te komen. Als dat toch gebeurt wordt de familie vaak ongewild en ongevraagd geconfronteerd met de gevolgen van een misdrijf. Als slachtoffers herkenbaar in beeld komen kan dit extra leed toevoegen bij de nabestaanden, die op dat moment toch al in een beroerde situatie zitten.²

De Raad

Dan is daar ook nog de Raad voor de Journalistiek. Een onafhankelijke instantie, waar mensen terecht kunnen als ze een klacht hebben over journalistieke activiteiten.³ De Raad is van mening dat de identiteit van slachtoffers en nabestaanden wel bekend kan worden gemaakt, met een aantal voorwaarden. Zij vinden dat een nieuwsbericht zoveel mogelijk ware en controleerbare feiten moet bevatten, dus ook namen. Het noemen van namen voorkomt volgens hen, dat er verwarring ontstaat met anderen en er daardoor eventueel onnodige ongerustheid ontstaat bij mensen. Wel moet een journalist zeker zijn, voordat hij publiceert, dat naaste familie al op de hoogte is van het misdrijf. Anders kan het in theorie gebeuren dat moeder en vader via de televisie zien dat hun kind is afgeslacht. Gruwelijk misplaatst.

Slachtoffers, de partner of naaste familieleden kunnen door een nieuwsbericht worden herkend, daarom moet een journalist zich afvragen of hij deze personen hierdoor benadeelt of zelfs kwetst. En zeker moet een journalist zich achter de oren krabben als iemand door herkenning kans loopt op represailles of herhaling van het misdrijf. Daarnaast kunnen de herkende personen ook nog onevenredig zware leedtoevoeging krijgen. Als er van bovenstaande zaken sprake is, moet de journalist proberen herkenbaarheid te vermijden in zijn bericht. Ook schrijvende details moet hij niet noemen, zeker niet als deze niet nodig zijn om de aard van het misdrijf te beschrijven. De Raad zegt wel dat het feit dat iemand herkenbaar wordt opgevoerd in een nieuwsbericht over een geweldsmisdrijf niet automatisch betekent dat dit onevenredig zware leedtoevoeging met zich mee brengt.⁴

Belang

Het Landelijk Bureau Slachtofferhulp heeft een striktere mening dan de Raad voor de Journalistiek. Volgens Slachtofferhulp wordt het leed van slachtoffers en verwanten vaak onnodig vergroot met het noemen van initialen en bijzonderheden. En het noemen van een naam van een slachtoffer is helemaal taboe, daarmee is volgens Slachtofferhulp geen enkel belang gediend.⁵

Alles bekend

Als een kudde op hol geslagen beesten denderden de journalisten op Sint-Gillis-Bij-Dendermonde af. Het dorp is afgegraasd en vertrap. Nu de grootste stofwolken zijn opgetrokken is te zien hoe de media het er van af hebben gebracht. Hoe zijn ze omgegaan met de gegevens over de slachtoffers en de nabestaanden? Het publiek is in ieder geval volledig bekend gemaakt met de slachtoffers. De naam, toenaam en leeftijd zijn bekend en ook is er fotomateriaal.

² Evers, H. (2002) *Media-ethiek*. Blz. 108

³ www.rvdj.nl

⁴ Evers, H. (2002) *Media-ethiek*. Blz. 110

⁵ Kussendrager, N. & Van der Lugt, D. (2002) *Basisboek Journalistiek*. Blz. 337

Bureau Slachtofferhulp zal in ieder geval niet tevreden zijn over de media. Volgens hen is het leed onnodig vergroot en dient het noemen van de naam geen enkel belang.

Het is niet onwaarschijnlijk dat familie en vrienden van de nabestaanden en slachtoffers via de media gelezen of gehoord hebben over de moorden. Het moet toch een vreemde ervaring zijn om een verslaggever over je vrouw of kind te horen praten. Of de naam van je kind terug te lezen in de krant. Al de details die bekend worden gemaakt, is dit gedegen verslaggeving of sensatiezucht?

Een voorbeeld van details tot in het extreme is het noemen van de namen en de exacte leeftijd van de baby'tjes, zes en negen maanden. Is het predicaat 'twee omgekomen baby's' niet genoeg? De exacte gegevens geven wel de gruwelijkheid aan van de gebeurtenis, maar de moorden waren al gruwelijk genoeg, ook zonder deze details.

Ook berichtgeving over de rouwverwerking in Dendermonde is een morbide onderwerp. Een voorbeeld is op zondag 1 februari 2009 te zien op de website van het AD.⁶ Een artikel met een foto waarop de ouders en een zusje van een van de slachtoffertjes is te zien. Haar naam wordt genoemd. Bij dit soort artikelen begint het te kriebelen. Waarom moeten die ouders herkenbaar in beeld, wat voegt het noemen van de naam van het zusje toe?

De Raad voor de Journalistiek zegt dat genoemd worden niet automatisch leidt tot extra leedtoevoeging. Ik ben van mening dat dit soort berichtgeving, de massale aandacht van de media en het voortdurend noemen van, in mijn ogen onnodige, details over de slachtoffers, in dit geval toch leidt tot extra leedtoevoeging.

Toegevoegd leed

In de filosofie is nagedacht over leed, het verhaal van deze nabestaanden is te plaatsen onder de theorie van het *toegevoegd leed*. Omdat de crèchemoorden zo onalledaags zijn, is het mogelijk dat ouders niet overweg kunnen met hun leed, het niet goed onder woorden kunnen brengen. Het wordt een taboe, omdat de gebeurtenis zo buiten het heersende positieve paradigma in de maatschappij valt. Het is niet goed te plaatsen, ouders voelen misschien wel dat ze gefaald hebben. Daarnaast leidt de gebeurtenis tot onrust en heftige reacties in de samenleving. Ouders voelen zich buitengesloten, het lijden wordt onnodig verzwaard.⁷

Volgens bovenstaande theorie uit het artikel *Cultuuromslag & Homo Idealis* is het wel mogelijk dat leed verzwaard wordt, als het niet binnen het heersende paradigma in de samenleving valt. Door de onalledaagse moord en vanwege de massale media-aandacht is het mogelijk dat slachtoffers en nabestaanden moeite hebben met verwerken. Het wordt een taboe. De media herinnert ze aan de gebeurtenis, nabestaanden worden herkenbaar getoond en hierdoor wellicht nagestaard op straat. Ongevraagd, ongewild, het gebeurt gewoon.

Onzekerheid

Die vrijdag was er in de eerste uren van de verslaggeving veel onduidelijkheid. Zo is het aantal slachtoffers een aantal keer bijgesteld. Was er eerst sprake van vijf doden, pas later op de middag

⁶ http://www.ad.nl/buitenland/2965387/Dendermonde_huilt_bij_pijnlijk_afscheid.html

⁷ Minor Filosofie & Ethiek, Reader Algemeen Deel A, *Cultuuromslag & Homo Idealis*, Blz. 150

kwam het met een aantal omwegen op drie uit. Ook toen werden feiten door de media neergezet en weer ingetrokken. Onduidelijkheid alom. Dit kan de paniek hebben aangewakkerd. Ongeruste ouders, omwonenden en nabestaanden. Wat was er precies aan de hand, is mijn kind nog in leven? De journalist moet zich ervan verzekeren dat alle nabestaanden te horen hebben gekregen wat er is gebeurd. Was dat op het moment van bekendmaking het geval? Ik hoop het, ik hoop dat de media zorgvuldig handelden. Maar in de chaos van de dag en de snelheid om te scoren kan dit over het hoofd zijn gezien.

Conclusie

Een geruchtmakende zaak met massale media-aandacht. In het geval van Kim, de verdachte, heb ik er geen moeite mee om hem met naam en toenaam te noemen in de media. Het publiek heeft recht op informatie, wil zekerheid. Het zou leiden tot de wildste speculaties als bij een heftig misdrijf helemaal niets over de verdachte naar buiten zou worden gebracht. Als in deze zaak alleen bekend zou worden dat er drie moorden zijn gepleegd en dat er een verdachte is gepakt, gaat het spoken. Dat komt niet ten goede aan het welzijn van de samenleving. Het publiek wil begrijpen waarom zoiets gebeurd, wil weten wat voor persoon er gepakt is, wil de gebeurtenis kunnen plaatsen. Het publiek heeft recht op informatie.

In het geval van de slachtoffers en de nabestaanden twijfel ik over de aanpak van de media. Ongevraagd wordt er ingebroken in de persoonlijke levenssfeer van de mensen, zoals bij het verwerken van het verlies. Ze worden herkenbaar gebracht, met naam, toenaam en foto in de krant. Ik denk dat een journalist, ondanks de vrijheid van nieuwsgaring, ten alle tijde goed moet beseffen wat hiervan de gevolgen zijn. Ze moeten niet willen scoren, omdat ze de informatie hebben. Het gaat erom een weloverwogen afweging te maken en ook te bedenken wat het noemen van de gegevens voor gevolgen heeft voor de slachtoffers en nabestaanden. Draagt het noemen van deze gedetailleerde informatie bij aan het hele verhaal? Het moet geen platvloerse sensatie zijn, profiterend van andermans leed, ongevraagd en ongewild.

Waarom de exacte leeftijd en de namen van de slachtoffertjes, wat moet de buitenwereld ermee? Het predicaat baby'tjes is al gruwelijk genoeg. Waarom moeten we de namen weten en de foto's zien van de 54-jarige leidster en de bejaarde vrouw uit Beveren? Wat is het nut ervan om dit te publiceren? Spijker de vermoedelijke dader aan de schandpaal, maar laat nabestaanden, als het niet in het belang is van het verhaal en als ze de media niet zelf opzoeken, het verdriet verwerken.

Stilte

Anderhalve week na de slachtpartij, de media zwijgen grotendeels over Kim. Journalisten zijn weer gevlogen en elders neergestreken. Over op het nieuws van alledag. Het is gebeurd, geen nieuwe ontwikkelingen. Na de duizelingwekkend hoge piek van media-aandacht ervaart Sint-Gillis-Bij-Dendermonde de stilte. Of broeit er iets bij de nabestaanden, schrijnende wonden door de massale media-aandacht? Ik sluit het niet uit. Het zal nog even duren voordat dat geneest.